

Олена Василівна Чорноус,

кандидат юридичних наук, доцент,

Харківський національний університет внутрішніх справ,

кафедра трудового та господарського права;

 <https://orcid.org/0000-0002-1475-7990>,

e-mail: chornousel@ukr.net

**ВІДКЛИКАННЯ З ВІДПУСТКИ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ:
ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВСТВА І ПРАКТИКИ**

Проаналізовано особливості порядку відкликання з відпустки деяких категорій працівників. Розглянуто види щорічних відпусток поліцейських. Проведено порівняльний аналіз правового регулювання відкликання з відпустки поліцейського, військовослужбовця та державного службовця. Виокремлено прогалини проблеми правового регулювання порядку відкликання поліцейського із щорічної відпустки.

Увагу дослідження спрямовано на врегулювання практичних проблемних аспектів здійснення захисту конституційних, трудових прав поліцейських як сторони службово-трудова відносин та вдосконалення Закону України «Про Національну поліцію».

Ключові слова: поліцейський, відкликання з відпустки, час відпочинку, щорічна відпустка поліцейських.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Реалізація та захист прав і свобод людини завжди займали вагомe місце в соціальній сфері життя суспільства, проте останнім часом набули глобального значення і вийшли на одне з перших місць у міжнародній системі критеріїв оцінювання рівня світового розвитку демократії у державі. В умовах переходу України до ринкових відносин та прагнення вступу до європейської спільноти проблема вдосконалення трудового законодавства є актуальною та відіграє важливу роль у забезпеченні належного правового, культурного та матеріального рівня населення, а також подальшого його розвитку як соціально захищеної нації.

Захист прав українських поліцейських набув своєї актуальності за останні кілька років під час проведення реформування системи правоохоронних органів України та ухвалення низки законодавчих актів у цій сфері. Примітно, що одна зі спеціально-юридичних функцій трудового права – захисна, на думку В. І. Щербини, полягає в тому, що повинна забезпечувати охорону трудових прав і законних інтересів працівників [1, с. 34]. Вона знаходить свій вияв у правовому впливі

на окремі групи відносин, що пов'язані із забезпеченням належного соціального середовища для людини, яка перебуває у трудових відносинах, захистом здоров'я працівника, підтриманням належного стану фізичних і моральних сил працівника, забезпеченням гідного рівня умов праці, вирішенням соціальних проблем тощо. Варто наголосити, що однією з головних проблем правового регулювання праці є встановлення обов'язку роботодавця забезпечувати працівника часом для відпочинку. Питання надання часу для відпочинку у вигляді відпусток поліцейським та відкликання з них регулюються статтями 91–93 Закону України «Про Національну поліцію»¹. Проте означений Закон не передбачає жодного механізму відкликання поліцейського ні з щорічної чергової, ні з щорічної додаткової відпусток, а лише встановлює окремі їх особливості.

Стан дослідження проблеми

Незважаючи на відсутність наукових праць з означеної проблематики, є вчені, які займалися вивченням проблематики службово-трудова відносин працівників правоохоронної системи, а саме: В. С. Венедіктов, М. І. Іншин, М. М. Клементарський, О. В. Кузніченко, О. В. Лавріненко, К. Ю. Мельник, О. М. Обушенко, В. І. Щербина. Разом з тим питання захисту службово-трудова відносин працівників Національної поліції України в умовах реформування чинного законодавства, що склалися в Україні, потребують свого постійного дослідження та вдосконалення. Питання відкликання поліцейських із щорічних відпусток було розглянуто недостатньо. На сьогодні в науковій царині трудового права фактично відсутнє спеціальне дослідження механізму відкликання поліцейського із щорічної чергової оплачуваної відпустки. На усунення цієї прогалини і спрямовано дослідження.

Мета і завдання дослідження

На підставі означеного, враховуючи значущість і практичну необхідність дослідження порушеної проблематики, *метою* статті є аналіз чинного загального та спеціального трудового законодавства з питань урегулювання механізму відкликання із щорічних основної та додаткової відпусток за вилучення років працівника поліції, виявлення прогалин у його регулюванні та надання пропозицій щодо його вдосконалення.

Для досягнення мети дослідження поставлено такі *завдання*: розглянути механізм відкликання з відпустки окремих спеціальних

¹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 04.05.2020).

категорій працівників, зокрема державних службовців, військовослужбовців; провести їх порівняльну характеристику; дослідити порядок відшкодування збитків, завданих поліцейському в разі відкликання з відпусток.

Наукова новизна дослідження

У дослідженні на підставі аналізу чинного трудового законодавства та юридичної практики щодо відкликання поліцейських працівників із відпустки вдосконалено правовий підхід до покращення змісту положень відомчих нормативно-правових актів, які регламентують питання механізму відкликання поліцейського із щорічних основної та додаткової відпусток. Обґрунтовано доцільність запровадження відшкодування матеріальної шкоди, яка може бути завдана поліцейському процедурою відкликання.

Виклад основного матеріалу

Право працівника поліції на відпочинок – одне з пріоритетних соціальних прав, закріплених у Конституції України¹. Загальна декларація прав людини статтею 24 проголошує право кожної людини на відпочинок і дозвілля, а також право на оплачувану періодичну відпустку². У національному законодавстві це положення знайшло своє відображення у ст. 45 Конституції України та деталізацію в законах України «Про відпустки», «Про Національну поліцію». Обов'язок із забезпечення конституційного права працівника на відпочинок законодавець покладає на роботодавця.

Право на відпочинок займає суттєве місце в системі принципів сучасного трудового права, а відпустка, у свою чергу, є одним із значущих способів його реалізації. Робочий час згідно з Кодексом законів про працю України повинен чергуватися із часом відпочинку. Створення для працівників належних умов праці та відпочинку, задоволення їх потреб і запитів, забезпечення законних прав і пільг – це одне з пріоритетних завдань держави. Під часом відпочинку поліцейських теоретики розуміють визначений законом або на його підставі час, упродовж якого поліцейський є вільним від виконання покладених на нього службових обов'язків і має право використовувати його на власний розсуд для відновлення працездатності та задоволення власних інтересів [2, с. 80].

¹ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 04.05.2020).

² Загальна декларація прав людини : від 10.12.1948 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 04.05.2020).

Удосконалення правового регулювання надання щорічних відпусток працівникам поліції та відкликання з них має важливе значення та набуває особливої актуальності на сучасному етапі. Це обумовлено, в першу чергу, тим, що в законодавстві мають місце певні прогалини та суперечності, які Законом України «Про Національну поліцію» не були усунуті, тому спричиняють порушення прав працівників поліції на відпочинок і труднощі під час здійснення процедури відкликання поліцейського з відпусток.

Особливий характер служби працівників поліції, специфіка виконуваних ними завдань і функцій обумовлюють встановлення для поліцейських спеціального режиму праці та, відповідно, умов відпочинку, загальні засади яких закріплені в розділі 9 «Соціальний захист поліцейських» Закону України «Про Національну поліцію». Основний різновид відпусток поліцейських – щорічні відпустки, які надаються за відпрацьований робочий рік, регулюються ст. 92 та 93 означеного розділу. На період відпустки за поліцейським зберігаються заробітна плата і місце роботи.

Відповідно до п. 10 ст. 10 Закону України «Про відпустки»¹ на підприємствах, в установах чи організаціях складається графік надання щорічних відпусток, який затверджується роботодавцем після погодження з виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником) чи іншим уповноваженим на представництво трудовим колективом органом, після чого графік доводиться до відома всіх працівників. Під час складання графіків роботодавець повинен враховувати не лише інтереси виробництва, а й особисті інтереси працівників та можливості для їх відпочинку.

Цікавою з цього питання є позиція науковців, які вважають, що є всі підстави стверджувати, що норми нового Закону, якими визначаються відпустки поліцейських, повною мірою відповідають чинному трудовому законодавству, жодним чином не обмежують, а навіть навпаки, встановлюють додаткові гарантії забезпечення їх соціальних прав і свобод [3, с. 144]. Проте, вважаємо, така позиція є дещо помилковою.

Так, види відпусток, які можуть надаватись поліцейським, визначені ст. 92 Закону України «Про Національну поліцію». Аналіз означеної статті дозволяє зробити висновок, що поліцейським можуть бути надані такі види відпусток:

1) щорічна чергова оплачувана відпустка, про яку йдеться в ч. 1 ст. 92 та ч. 2 ст. 93 Закону України «Про Національну поліцію», і її

¹ Про відпустки : Закон України від 15.11.1996 № 504/96-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-вр> (дата звернення: 04.05.2020).

мінімальна, гарантована державою, тривалість повинна становити не менше ніж тридцять календарних днів, якщо законом не визначено більшої тривалості відпустки. Тобто тридцять діб – це мінімальна тривалість щорічної основної оплачуваної відпустки, однак вона може бути й більшої тривалості в окремих випадках, визначених законом.

Святкові та неробочі дні під час розрахунку тривалості щорічної основної відпустки не враховуються, тому якщо на період відпустки припадають святкові чи неробочі дні, її тривалість збільшується на відповідну кількість таких днів. Натомість вихідні дні до тривалості щорічних відпусток включаються як звичайні календарні дні;

2) додаткова оплачувана відпустка, яка відповідно до ч. 3 ст. 93 Закону України «Про Національну поліцію» надається за кожний повний календарний рік служби в поліції після досягнення працівником п'ятирічного стажу служби тривалістю один календарний день додаткової оплачуваної відпустки, але не більше п'ятнадцяти календарних днів.

Таким чином, науковці висловлюють позицію, що право поліцейського на додаткову оплачувану відпустку, її тривалість, а також виплата грошової компенсації за невикористану таку відпустку залежить від наявності спеціальної підстави – досягнення п'ятирічного стажу служби в поліції, а не від відпрацьованого часу у відповідному робочому році [4, с. 199].

Недосконалими є положення Закону України «Про Національну поліцію» щодо відкликання із щорічних основної та додаткової відпусток працівника поліції.

Викликає інтерес механізм відкликання поліцейського із щорічної чергової оплачуваної відпустки (п. 1 ст. 92 Закону України «Про Національну поліцію»), оскільки законодавець детально не врегулював означене питання ні в Законі України «Про Національну поліцію», ні іншими відомчими нормативно-правовими актами. Відповідно до ст. 93 Закону України «Про Національну поліцію» тривалість відпусток поліцейського обчислюється подово. Відкликання працівника поліції з чергової відпустки чинним законодавством, як правило, забороняється. Проте в разі крайньої необхідності, як закріплено в п. 11 ст. 93 Закону України «Про Національну поліцію», відкликання працівника поліції з чергової відпустки може бути дозволено керівнику територіального органу поліції. Примітно, що законодавець акцентував, що відкликання поліцейського забороняється саме з чергової відпустки. Про відкликання поліцейського із щорічної додаткової відпустки законодавець не згадав, а це дає підстави припустити, що відкликання із щорічної додаткової відпустки поліцейського дозволяється за будь-яких обставин і не захищено жодним чином.

Жодна з інших статей Закону України «Про Національну поліцію» не визначає порядку відкликання поліцейських із відпусток, а встановлює лише особливості щодо визначення тривалості основної щорічної відпустки, визначає додаткові гарантії поліцейським права на відпустку, обмеження кола осіб, які мають право здійснювати відкликання з неї, тощо. Не визначають особливого порядку відкликання з чергової відпустки поліцейських й інші закони України.

Заслуговує на увагу порядок відкликання з щорічної відпустки для окремих категорій працівників, який більш повно встановлюється Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20 грудня 1991 р. № 2011-ХІІ. Відповідно до п. 16 ст. 10-1 цього Закону відкликання військовослужбовців із щорічних основних відпусток дозволяється в таких випадках, як: оголошення мобілізації; введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях; в інших випадках – за рішенням міністра оборони України, керівників центральних органів виконавчої влади та інших державних органів¹.

У випадку, якщо військовослужбовця відкликають із щорічної основної відпустки, її невикористана частина надається військовослужбовцю, як правило, в поточному році. Також військовослужбовець в разі відкликання з відпустки, якщо невикористана її частина становить 10 календарних днів і більше, має право на оплату вартості проїзду до місця проведення відпустки і назад у межах України, але не далі пункту перебування.

Відповідно до п. 18 ст. 10-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» військовослужбовці під час дії воєнного стану можуть претендувати на відпустку за сімейними обставинами (чи з інших поважних причин) зі збереженням грошового забезпечення тривалістю не більше десяти календарних днів. Час, необхідний для проїзду до місця проведення відпустки та назад у межах України, законодавець надає окремо, але він не повинен перебільшувати двох діб в один кінець.

У дослідженні прогалин правового регулювання відкликання з чергової відпустки поліцейського заслуговує на увагу закріплений особливий порядок відкликання з відпустки, який встановлено для державних службовців.

Відкликання із щорічних відпусток державних службовців урегульовано Законом України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 р.

¹ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 № 2011-ХІІ // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12> (дата звернення: 04.05.2020).

№ 889-VIII¹ та Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку відкликання державного службовця із щорічної відпустки» від 25 березня 2016 р. № 230². Пункт 2 Порядку відкликання державного службовця із щорічної відпустки чітко вказує на два види відпусток: щорічну основну та щорічну додаткову відпустки, – з яких може бути відкликано державного службовця під час реалізації ним свого права на відпочинок.

Умови відкликання державних службовців з відпустки передбачено ст. 60 Закону України «Про державну службу». Означена стаття передбачає для різних категорій службовців різні підстави відкликання з відпустки. Так, наприклад, державні службовці категорії «А», які обіймають відповідні посади, можуть бути відкликані з обох видів щорічної відпустки (основної та додаткової), які гарантуються державному службовцю ч. 1 ст. 57 та ч. 1 ст. 58 Закону України «Про державну службу»³. Відкликання з відпусток державного службовця означеної категорії може мати місце лише за рішенням суб'єкта призначення і лише для виконання невідкладних завдань.

Дві інші категорії державних службовців, які, відповідно, займають посади категорій «Б» і «В», можуть бути відкликані з відпусток для виконання невідкладних завдань за розпорядженням (наказом) керівника державної служби. Необхідно відмітити гарантії, які законодавець передбачає в такому випадку для державних службовців. Так, частина невикористаної працівником відпустки надається йому в будь-який зручний для нього час за погодженням із керівником державної служби у цьому ж році, або ж вона може бути приєднана до однієї із щорічних відпусток у наступному році. Державний службовець має право на відшкодування непередбачуваних витрат, яких він зазнав у зв'язку з відкликанням.

Більш детально хотілося би звернути увагу на підставу – необхідність виконання невідкладного завдання, яка слугує причиною відкликання державного службовця із щорічної відпустки. По-перше, слід зазначити, що необхідність виконання завдання державним службовцем виникла, коли працівник перебував у відпустці, і про

¹ Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (дата звернення: 04.05.2020).

² Про затвердження Порядку відкликання державного службовця із щорічної відпустки : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2016 № 230 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/230-2016-p> (дата звернення: 04.05.2020).

³ Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19> (дата звернення: 04.05.2020).

означену необхідність не було й не могло бути відомо під час надання працівнику щорічної відпустки. По-друге, працівника можуть відкликати з відпустки лише за умови неможливості виконання такого завдання іншим фахівцем у цьому питанні. Оформлення відкликання з відпустки державного службовця відбувається шляхом видання службою управління персоналом відповідного наказу чи розпорядження, в якому обов'язково зазначається, яке саме невідкладне завдання стало підставою для відкликання працівника з відпустки.

У п. 5 Порядку відкликання державного службовця із щорічної відпустки зазначено, що виступати ініціатором відкликання державного службовця із щорічної відпустки має право суб'єкт призначення або керівник державної служби за наявності ініціативи та обґрунтованого подання керівника державної служби стосовно державного службовця відповідної категорії «А». Відкликати із щорічної відпустки державного службовця категорії «Б» чи «В» має право суб'єкт призначення або керівник державної служби за наявності ініціативи та обґрунтованого подання на підставі повідомлення про необхідність відкликання державного службовця, який працює в конкретному структурному підрозділі.

У випадку, якщо рішення стосовно відкликання державного службовця з відпустки прийнято уповноваженим суб'єктом, служба управління персоналом державного органу повідомляє про це державного службовця належним чином, а саме: засобами телефонного, електронного чи поштового зв'язку. Важливо підкреслити, що відповідно до ч. 1 п. 7 Порядку відкликання державного службовця із щорічної відпустки повідомляти державного службовця необхідно не пізніше ніж за п'ять календарних днів до відкликання з відпустки. Варто зауважити, що є і більш скорочений термін повідомлення державного службовця щодо відкликання з відпустки за наявності так званих форс-мажорних обставин – два календарні дні до відкликання. Так, ч. 2 п. 7 вказує на низку випадків, при настанні яких державного службовця можуть відкликати з відпустки у скорочений строк: а) відвернення стихійного лиха; б) захист та/або збереження життя і здоров'я громадян; в) забезпечення захисту та/або відновлення прав чи інтересів людини або громадянина. Служба управління персоналом повинна повідомити працівника стосовно прийнятого рішення про відкликання його з відпустки з використанням засобів телефонного та електронного зв'язку не пізніше ніж за два календарних дні до такого відкликання. У день, коли державний службовець прибуває з відпустки на роботу, служба управління персоналом повинна ознайомити його з наказом про відкликання, який обов'язково має містити вид невідкладного завдання, та надати працівнику завірену копію такого наказу.

Однак іноді можуть мати місце життєві чи інші об'єктивні обставини, які перешкоджають або не дають можливості прибути на роботу в конкретні терміни. Так, Порядок відкликання державного службовця із щорічної відпустки у п. 9 передбачає перелік деяких випадків. До них належать: неможливість вчасного прибуття на роботу через погіршення стану здоров'я (хвороба); наявність складної транспортної обстановки чи інших обставин, що ускладнюють прибуття працівника на роботу¹. У таких випадках державний службовець повинен повідомити про виникнення чи наявність таких обставин шляхом використання засобів телефонного чи електронного зв'язку особу, яка прийняла рішення про його відкликання. Або ж повідомити службу управління персоналом державного органу чи безпосередньо керівника.

Після закінчення терміну відпустки державний службовець повинен подати до служби управління персоналом необхідну інформацію та документи, що підтверджують наявність тих обставин, які спричинили ускладнення прибуття на роботу у зв'язку з відкликанням державного службовця із щорічної основної чи додаткової відпустки. Таким чином, можемо констатувати, що правове регулювання захисту часу відпочинку окремих категорій працівників законодавством здійснюється більш досконало, ніж часу відпочинку поліцейських.

На підставі вищевикладеного вважаємо, що особливу увагу необхідно приділити механізму правового регулювання відкликання поліцейського із щорічної чергової оплачуваної відпустки та щорічної додаткової відпустки. Порядок відкликання поліцейського з відпусток повинен бути доопрацьований та врегульований стосовно термінів попередження про відкликання, які доцільно встановити строком не менше ніж дві доби за наявності вагомих підстав, за яких працівника можуть відкликати з відпустки. Вичерпний перелік підстав має бути закріплений законодавцем у відомчому нормативно-правовому акті.

Вважаємо, що на законодавчому рівні потрібно передбачити випадки, за яких поліцейському зобов'язані відшкодувати матеріальну шкоду, якщо така була спричинена відкликанням із відпустки (наприклад, проїзд Україною потягом чи автобусом).

Проаналізувавши чинне законодавство, варто наголосити, що Закон України «Про Національну поліцію» потребує свого подальшого вдосконалення. А доопрацювання механізму відкликання поліцейського з

¹ Про затвердження Порядку відкликання державного службовця із щорічної відпустки : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2016 № 230 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/230-2016-п> (дата звернення: 04.05.2020).

щорічної основної та додаткової відпусток сприятиме непорушенню конституційного права поліцейських у царині трудового права та гарантуватиме його забезпечення серед інших головних прав та свобод людини і громадянина країни.

Список бібліографічних посилань: 1. Щербина В. І. Теоретичні проблеми охоронної функції трудового права в умовах ринкових відносин : монографія. Дніпропетровськ : Акад. митної служби України, 2004. 211 с. 2. Дрозд О. Ю., Шруб І. В. Тривалість щорічної відпустки поліцейського та порядок її обчислення. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. Вип. 4. С. 78–88. 3. Дрозд О. Ю. Порівняльно-правовий аналіз забезпечення права працівників поліції та працівників міліції на відпустки. *Науковий Вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2016. Вип. 1, т. 2. С. 143–147. 4. Чорноус О. В. Право працівника поліції на щорічні відпустки та стан його реалізації в сучасній Україні // Актуальні питання удосконалення законодавства про працю та соціальне забезпечення : тези доп. та наук. повідом. учасників VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 29 верес. 2017 р.) / за ред. В. В. Жернакова. Харків : Право, 2017. С. 198–202.

Надійшла до редколегії 11.05.2020

Chornous O. V. Recalling a Police Officer from Leave: Problems of Legislation and Practice

The peculiarities of the procedure for recalling police officers from annual leave have been studied. The problems of legal regulation of this institution of labor law have been singled out. It has been noted that the annual leave of a police officer is divided into a basic leave, which may not be less than thirty calendar days, and an additional leave, the duration of which may not exceed fifteen days. It has been noted that the legislator did not provide a mechanism for recalling a police officer from annual leave.

The author has analyzed specific features of the procedure for recalling some special categories of employees from leave. A comparative analysis of legal regulation of recalling a police officer, a serviceman and a state official from leave has been carried out. Gaps in the problem of legal regulation of the procedure for recalling a police officer from annual leave have been highlighted.

It has been found out that the provisions of the Law of Ukraine “On the National Police” on recalling a police officer from annual basic and annual additional leave have gaps in this regard and need further improvement.

The study is focused on resolving practical problematic aspects of the protection of constitutional, labor rights of police officers as a party to employment relations and improving special legislation on this issue, which includes the Law of Ukraine “On the National Police”.

Key words: police officer, vacation recall, rest time, annual police vacation.

